

АНТИВОЄННА ПРОПАГАНДА КПЗУ НА СТОРІНКАХ ПАРТІЙНИХ ВИДАНЬ 1921—1933 рр.

Діючи у капіталістичній країні, де капіталізм перебував у стадії імперіалізму, Компартія Західної України¹ в оцінці явищ суспільно-політичного життя, у роз'ясненні трудящим урядової політики, у викритті ролі Польщі в планах міжнародного імперіалізму виходила з лєнінського вчення про імперіалізм. Лєнінський аналіз економічної і політичної суті імперіалізму, підкріплений фактами повсякденного життя, широко висвітлювався на сторінках партійних видань КПЗУ.

Складовою частиною викриття суті імперіалізму була пропаганда лєнінського вчення про війну у цю епоху, зображення мілітаризації економіки капіталістичних держав, зокрема панської Польщі, планів імперіалістів щодо підготовки нової світової війни і особливо антирадянської спрямованості цих планів. Це була загальна лінія діяльності світового комуністичного руху, спрямовуваного Комінтерном, якої дотримувалася і КПЗУ. Адже «мілітаризм завжди був невід'ємною рисою імперіалізму»². А одним із завдань комуністів є розкриття секретів підготовки імперіалістами війни³. Це завдання у свій час наполегливо виконувала КПЗУ, широко використовуючи для цієї мети друковане слово.

Систематично, особливо у серпневих номерах комуністичних видань, у дні річниці початку першої світової війни, друкувалися матеріали, в яких розкривалася з лєнінських позицій суть імперіалістичної війни і викривалися плани імперіалістів щодо підготовки нової світової бойни. Масові легальні газети «Сила», «Сель-Роб» та інші на перших сторінках липневих та серпневих номерів вмщували фотографії, що викривали жахи першої світової війни, інформували про відзначення антивоєнного дня на західноукраїнських землях, подавали теоретичні статті про суть, значення і причини імперіалістичної війни. Так, у вересні-жовтні 1930 р. газета «Сила» помістила у чотирьох номерах велику статтю «Імперіалістична війна»⁴, в якій на основі лєнінського вчення дано глибокий аналіз протиріч капіталістичного суспільства, що ведуть до імперіалістичних війн. Передова газети «Сель-Роб» — «1914—1918—1928»⁵, — викриваючи з марксистсько-лєнінських позицій суть імперіалістичної війни, закликала до боротьби проти нової війни, що назріває. Ці ж питання висвітлювали також передова цієї газети «1 серпня — міжнародний день боротьби проти війни»⁶, стаття «В річницю імперіалістичної війни»⁷ та ін.

¹ До 1923 р. — Комуністична партія Східної Галичини (КПСГ).

² Брежнев Л. І. Міжнародна нарада комуністичних і робітничих партій. Документи і матеріали. Вид-во політичної літератури України. К., 1969, с. 42.

³ Рейман М. Виступлення на XXIV с'їзді КПСС. — «Правда», 1971, 6 апреля.

⁴ «Сила», 1930, 28 вересня; 5, 12, 19 жовтня.

⁵ «Сель-Роб», 1929, 6 січня.

⁶ «Сель-Роб», 1929, 4 липня.

⁷ «Сель-Роб», 1930, 27 липня.

Центральний орган партії «Наша правда» друкував документи Комінтерну, що викривали підготовку імперіалістичними державами нової війни та визначали завдання антимілітаристської діяльності комуністичних партій. Так, «Наша правда» надрукувала звернення Виконкому Комінтерну «Спільна боротьба проти капіталістичної й воєнної політики»⁸, «Маніфест Комінтерну до світового пролетаріату у зв'язку з десятиріччям початку першої світової війни»⁹, в якому викривалася позиція соціалістичних партій, які схвалювали участь своїх буржуазних урядів у війні, оголосили її справедливою для своєї держави і закликали маси підтримати війну. Наводячи переконливі факти про загрозу повторення «божевілля» війни у майбутньому, Комінтерн підкреслював, що врятувати людство від війни «можуть лише трудящі під керівництвом революційного пролетаріату», що на вихід з війни вказали Маркс і Ленін як на «шлях суворої боротьби в кожній країні проти національної буржуазії... шлях об'єднання боротьби робітників різних країн»¹⁰ за диктатуру пролетаріату. У цьому ж номері журнал помістив звернення президії Міжнародної селянської ради з приводу десятиріччя початку першої світової війни¹¹. Мілітаристські плани міжнародного імперіалізму, зокрема польських правлячих кіл, викривали й інші матеріали та статті «Нашої правди»: «Польський фашизм та загроза війни»¹², документи IV Конгресу Комінтерну¹³, «Загроза війни і наші завдання»¹⁴, «Конференція європейських комуністичних партій в справі підготовки міжнародного дня боротьби проти імперіалістичної війни»¹⁵ та ін.

У січневих-лютневих номерах комуністичних видань подавалися матеріали, що висвітлювали боротьбу В. І. Леніна, Р. Люксембург, К. Лібкнехта проти соціал-шовінізму у міжнародній соціал-демократії, особливо під час першої світової війни, коли вожді соціал-демократії стали відкритими союзниками буржуазії у війні¹⁶. Цьому присвячена стаття Ольги Левицької «П'ять років Комуністичного Інтернаціоналу»¹⁷.

КПЗУ не обмежувалася роз'ясненням на сторінках своїх видань ленінського ставлення до імперіалістичної війни, а й проводила систематичну антимілітаристську роботу в армії, серед робітників і селян, у різних легальних культурно-освітніх та спортивних організаціях. Зокрема IV пленум ЦК КПЗУ (листопад 1924 р.) ухвалив створити при ЦК відділ військової роботи як для пропаганди серед війська, так і для організації робітничо-селянських бойових дружин¹⁸. Як зазначалося у звітній доповіді на II з'їзді КПЗУ (13 жовтня 1925 р.), військовий відділ був створений і розгорнув роботу¹⁹. Його діяльність висвітлювалася і на третьому з'їзді КПЗУ²⁰.

Виходячи з постанов V Конгресу Комінтерну, який особливу увагу звертав на технічну підготовку соціалістичної революції, II з'їзд КПЗУ так визначив завдання роботи партії у війську: вести антимілітарист-

⁸ «Наша правда», 1922, 7 січня.

⁹ «Наша правда», 1924, № 4—8, с. 1—21.

¹⁰ «Наша правда», 1924, № 4—6, с. 20.

¹¹ «Наша правда», 1924, № 4—6, с. 114—117.

¹² «Наша правда», 1927, № 1—3, с. 24—44.

¹³ «Наша правда», 1928, № 6—10, с. 156—161.

¹⁴ «Наша правда», 1929, № 1—3, с. 41—65.

¹⁵ «Наша правда», 1929, № 4—6, с. 97—101.

¹⁶ «Сила», 1931, 25 січня; «Сель-Роб», 1930, 26 січня; 1931, 18 січня; 1932, 17 січня; «Світло», 1927, 20 лютого; 1928, 29 січня; «Сяйво», 1930, 1 лютого.

¹⁷ «Наша правда», 1924, № 2—3, с. 1—9.

¹⁸ Партійний архів Інституту історії партії ЦК КПУ (далі — ПА ІП ЦК КПУ), ф. 6, оп. 6—1, спр. 66. Протоколи IV пленуму ЦК КПЗУ (9—11 листопада 1924 р.), арк. 57, 139.

¹⁹ ПА ІП ЦК КПУ, ф. 6, оп. 2, спр. 16, арк. 99.

²⁰ ПА ІП ЦК КПУ, ф. 6, оп. 6—1, спр. 455, арк. 130, 150.

ську пропаганду серед війська, підкреслюючи необхідність зближення робітників і селян з солдатами; роз'яснювати у комуністичній літературі, як повинні ставитися солдати до страйків; розкривати цілі боротьби робітників і селян та завдання солдатів підтримувати цю боротьбу; використовувати мобілізованих комсомольців для роботи у війську²¹. На з'їзді йшла мова про створення у війську комуністичних гуртків «високої якості», про потребу поширення лозунга «братання жовніврів з місцевим населенням», про необхідність боротьби проти тяжкого становища солдатів замість дезертирства з армії»²².

Зростання загрози імперіалістичної війни і підготовка світового імперіалізму до нападу на СРСР примусили III з'їзд КПЗУ (червень—липень 1928 р.) поставити у галузі політичної роботи основним завданням «цілої партії, кожної партійної організації» «мобілізацію найширших трудящих мас на чолі з пролетаріатом навколо боротьби з воєнною небезпекою»²³.

Частково про розмах комуністичної агітації в армії свідчать численні тривожні поліцейські донесення, в яких йшла мова як про усну пропаганду, так і про поширення в армії видань КПП, КПЗУ, КСМЗУ, документів Комінтерну²⁴.

Антимілітаристська пропаганда велась на сторінках комуністичних періодичних видань, що видавалися для солдатів,— «Касарня», «Казарма», «Революційна хроніка», «Голос жовніра» та «Głos żołnierza», «Walka żołnierska»²⁵. Особливо поширеною формою антимілітаристської пропаганди комуністів в армії були численні листівки, що у дні революційних свят, під час проведення антимілітаристських заходів адресувалися до солдатів²⁶.

У комуністичних виданнях, розрахованих на солдатські маси, пропагувалась ідея класової солідарності солдатів з трудящими. Так, ЦК КПЗУ у листівці (квітень 1925 р.), яка адресувалася до солдатів, закликав: «Приглядайтесь до тих, яких ваші офіцери наказують вам бивати.— Це ж ваші батьки і брати!»²⁷. Листівка Львівського окружного КПЗУ (жовтень 1928 р.) закликала солдатів об'єднуватися зі страйкуючими селянами у маєтках князя Сапеги²⁸. Правда, у листівці звучали й пацифістські настрої: заклик до солдатів «кидати зброю», що суперечить ленінській думці, висловленій, зокрема, В. І. Леніним у статтях «Воєнна програма пролетарської революції», «Про лозунг роззброєння»²⁹. Листівка Львівського окружного КПЗУ від 1 травня 1933 р., звернена до солдатів, яких фашистський уряд направляв проти робітників, закликала: «Пам'ятайте про своїх братів, робітників і селян! Ані жодної кулі в сторону робітників і селян... В день 1 Травня разом з робітниками і селянами Львова до вуличних демонстрацій»³⁰.

²¹ ПА ІІІ ЦК КПУ, ф. 6, оп. 2, спр. 17, арк. 68, оп. 6—1, спр. 143, арк. 35, 55—56, 102, спр. 146, арк. 47.

²² ПА ІІІ ЦК КПУ, ф. 6, оп. 6—1, спр. 155, арк. 164, 171; Державний архів Івано-Франківської області (далі — ДАІФО), ф. 2, оп. 1, спр. 346, арк. 29.

²³ Постанова III з'їзду КПЗУ. Повне видання. Харків, ДВУ, 1929, с. 1—2.

²⁴ Державний архів Львівської області (далі — ДАЛО), ф. 108, оп. 1, спр. 85, арк. 11, ф. 243, оп. 2, спр. 7, арк. 120; оп. 1, спр. 81, арк. 1; ф. 121, оп. 3, спр. 392, арк. 38; ДАІФО, ф. 6, оп. 1, спр. 144, арк. 9, 13; спр. 300, арк. 177, 188, 193, 194, 196-7; ф. 68, оп. 2, спр. 145, арк. 193, 277; ф. 2, оп. 1, спр. 801, арк. 50; Державний архів Волинської області (далі — ДАВО), ф. 46, оп. 9, спр. 197, арк. 8, 9.

²⁵ ДАЛО, ф. 57, оп. 4, спр. 208, арк. 7—14; ф. 139, оп. 9, спр. 138, арк. 12; ДАВО, ф. 46, оп. 9, спр. 1965, арк. 1—4; ДАІФО, ф. 2, оп. 1, спр. 801.

²⁶ ДАЛО, ф. 121, оп. 3, спр. 406, арк. 24; спр. 407, арк. 20; ф. 139, оп. 9, спр. 138, арк. 6; ф. 102, оп. 1, спр. 20, арк. 32; ДАВО, ф. 146, оп. 9, 9а, спр. 313, арк. 12; ф. 6, оп. 9, спр. 1965, арк. 13; ф. 1, оп. 2а, спр. 389, арк. 66.

²⁷ ПА ІІІ ЦК КПУ, ф. 6, оп. 6—1, спр. 194, арк. 8.

²⁸ ДАЛО, ф. 243, оп. 2, спр. 11, арк. 99; ф. 121, оп. 3, спр. 415, арк. 249.

²⁹ Див. Ленін В. І. Повне зібрання творів, т. 30, с. 125—136, 143—153.

³⁰ ДАЛО, ф. 121, оп. 3, спр. 690, арк. 165.

Орган Львівського солдатського гарнізонного комітету при окружкомі КПЗУ «Walka żołnierska» зазначав, що зі страху перед зростанням революційної боротьби трудящих фашистські слуги прагнуть всіма засобами ізолювати солдатів від робітничо-селянських мас, щоб не допустити до них жодних відомостей «з-поза мурів солдатських казарм»³¹. Журнал повідомляв, що перед 1 Травня у Львові і Стрию біля військових казарм були розвішані антивоєнні плакати. Кожний робітник і селянин у мундирі, підкреслював журнал «Казарма», мусить зрозуміти, «що він в казармах, так само як на фабриці і на селі, є членом працюючої армії, що бореться за своє повне класове і національне визволення». У статті «Бунт моряків в Англії», надрукованій у цьому ж журналі, розповідалося про страйк англійських моряків на знак солідарності зі страйкуючими робітниками; робився висновок про те, що англійська буржуазія не забула, як у Росії 1917 р. армія перейшла на бік революції: «І ми, жовніри польської армії, повинні врахувати досвід англійських моряків: разом з трудящими робітниками і селянами боротися проти фашистського уряду»³².

Солдатські видання систематично друкували матеріали про класову боротьбу робітників і селян. Про це, зокрема, говорилося у статтях журналу «Касарня» «До нових боїв», «Як робітники святкували Перше травня». Журнал роз'яснював, що робітник та селянин, «все одно чи у війську чи в цивілі, завжди гноблений»³³. Жовнірська маса об'єднується тим, що вона «з крові і кости робітничо-селянська маса», — підкреслювалося в іншому номері «Касарні»³⁴.

КПЗУ рішуче боролася проти розпалювання націоналізму серед солдатів, невтомно пропагувала пролетарський інтернаціоналізм. Зокрема, на сторінках солдатських видань викривались такі заходи польських військових установ, як надсилання рекрутів з Польщі у Західну Україну, а з Західної України — до Польщі, щоб використовувати націоналістичні настрої солдатів у боротьбі з революційним рухом трудящих³⁵. Журнал «Касарня» у статті «Однолитим муром» підкреслював, що єдиний фронт солдатів поляків, українців, білорусів, євреїв, німців — це мур, об який зламається скажена атака офіцерів та фашистів, який забезпечує перемогу працюючим масам Польщі³⁶. Бо всіх солдатів, говорилося у цій статті, об'єднує спільна ненависть до війни. А справжня й успішна боротьба проти імперіалістичної війни — це революційна боротьба робітників, селян, пригноблених солдатів.

Комуністичні видання закликали солдатів використати час перебування в армії для вивчення зброї, щоб у потрібний момент, «коли накажуть вбивати» їхніх батьків і братів, повернути багнети і кулі «в противаженний бік — в шляхту, фабрикантів та поміщиків»³⁷, щоб солдати на випадок війни були готові разом з революційними робітниками всієї Польщі «в одній бойовій лаві з... братами з-за Збруча боротися проти буржуазії та її поплічників за соціальне і національне визволення, за соціалістичну революцію в Польщі, за робітничо-селянську владу, за возз'єднання Західної України з Радянською Україною»³⁸.

Агітаційно-пропагандистська робота КПЗУ в армії сприяла зростанню свідомості солдатів, які виявляли класову солідарність з трудящими у дні революційних свят, класових битв робітників і селян. Так, під час походу безробітних до староства у Стрию 31 березня

³¹ ДАЛО, ф. 139, оп. 9, спр. 158, арк. 20—21

³² ДАВО, ф. 6, оп. 9, спр. 1965, арк. 1, 3

³³ ДАВО, ф. 1, оп. 2а, спр. 389, арк. 90, 91, 92.

³⁴ ДАВО, ф. 1, оп. 2а, спр. 389, арк. 68.

³⁵ ПА ІІП ЦК КПУ, ф. 6, оп. 6—1, спр. 455, арк. 150.

³⁶ ДАВО, ф. 1, оп. 2а, спр. 389, арк. 68.

³⁷ ПА ІІП ЦК КПУ, ф. 6, оп. 6—1, спр. 194, арк. 8.

³⁸ Там же, спр. 316, арк. 8.

1926 р. деякі військові частини відмовилися йти проти демонстрантів³⁹. А 26 лютого 1931 р. у Львові близько 200 солдатів вітали на мітингу промовця-робітника, який закликав їх до спільної боротьби проти фашизму, проти підготовки антирадянської війни. А коли агенти поліції хотіли схопити промовця, солдати організували самооборону і не дали його заарештувати⁴⁰. 2 травня 1932 р. троє солдатів під час відпустки у Жидачівському повіті брали участь у святковій демонстрації робітників⁴¹. У 1932 р. солдати 23-го піхотного полку у Володимирі-Волинському, викликані для придушення селянського повстання, відмовилися стріляти в селян і віддали їм свою зброю; під час Ліського повстання частина війська відмовилася стріляти у селян⁴².

Аналізуючи роботу комуністів в армії, ЦК КПЗУ у квітні 1931 р. зазначав, що у Львові комуністи встановили контакти майже зі всіма казармами, здійснюється шефство над ними⁴³.

Видання КПЗУ, архівні документи дозволяють зробити висновок, що агітаційно-пропагандистська робота комуністів у армії була надзвичайно поширена, різноманітна, наступальна, глибоко партійна. Проте робота КПЗУ в армії не була позбавлена певних недоліків, вона мала переважно пропагандистський характер. Прояви сектантства і замкнутості в армійських організаціях — обмеження головним чином контактами з військовими, які ще до служби в армії були комуністами або комсомольцями, невміння організувати виступи солдатів — ці недоліки, зазначені у рішеннях XII пленуму ВККІ⁴⁴, були властиві і діяльності КПЗУ в армії.

Враховуючи ленінські настанови, висловлені, зокрема, в статті «Антимілітаристська пропаганда і спілка соціалістичної робітничої молоді» (1907 р.), активну антимілітаристську пропаганду проводили комуністи серед молоді і особливо серед призовників і новобранців, використовуючи для цього періодичні молодіжні видання КПЗУ та КСМЗУ. Так, орган ЦК КПЗУ «Молодий Спартак» у статті «До боротьби з мілітаризацією молоді», накреслюючи завдання комсомолу, поряд з виховною революційною роботою серед призовників, закликав залучати дівчат до боротьби проти війни, проти мілітаризму, до антивоєнних організацій⁴⁵. Антимілітаристській роботі серед молоді присвячений п'ятий номер бюлетеня ЦК КСМЗУ «Ударник»⁴⁶. Масову антивоєнну кампанію висвітлював і бюлетень ЦК КСМЗУ «Szturmowiec» за липень 1932 р.⁴⁷ З ініціативи цього бюлетеня на Західній Україні проводилися «тижні боротьби проти війни і терору». Антимілітаристську спрямованість мав молодіжний бюлетень «Революційний поборовець», розрахований на західноукраїнську молодь допризовного віку та солдатів польської армії⁴⁸. З його ініціативи було організовано Союз революційних поборовців, головним завданням якого була антимілітаристська діяльність серед молоді, передусім серед призовників і новобранців. В одному з номерів «Революційного поборовця» був надрукований реферат на тему «Завдання комсомолу проти небезпеки війни», в якому висвітлювалися питання: чи можливий тривалий мир при капіталістичному ладі; які настанови Комуністичного Інтернаціоналу моло-

³⁹ ДАІФО, ф. 2, оп. 1, спр. 346; Кривава середа в Стрию. Львів. Вид-во ЦК КПЗУ, 1926, с. 47.

⁴⁰ ДАВО, ф. 1, оп. 2а, спр. 387, арк. 65.

⁴¹ ДАЛО, ф. 139, оп. 9, спр. 158, арк. 21.

⁴² Державний архів Тернопільської області (далі — ДАТО), ф. 231, оп. 1, спр. 1801, арк. 144.

⁴³ «Наша правда», 1931, № 4—6, с. 53—59.

⁴⁴ Матеріали XII пленума ІККІ. М., Партиздат, 1933, с. 112.

⁴⁵ ДАВО, ф. 46, оп. 9, спр. 1702, арк. 4.

⁴⁶ ДАТО, ф. 231, оп. 1, спр. 1801, арк. 167—170.

⁴⁷ Там же.

⁴⁸ ДАЛО, ф. 1, оп. 5, спр. 297.

ді проти війни; суть пацифізму; як готуються імперіалісти до війни з СРСР, роль Польщі у цій війні; що робити, щоб не допустити війни; що робити, коли вибухне війна, та ін.⁴⁹

Частина з численних листівок КПЗУ і КСМЗУ адресувалася призовникам. Вони закликали робітничо-селянську молодь, що йде до війська, об'єднуватися навколо прапорів комуністів і комсомолу у боротьбі проти фашистської окупації, проти нападу на СРСР. У них роз'яснювалося, що уряд прагне зробити з новобранців слухняне знряддя для війни з СРСР, для придушення революційної боротьби робітників і селян, прагне перетворити їх у гарматне м'ясо, зробити їх «грабарями соціалістичної батьківщини»⁵⁰.

Комуністи і комсомольці щорічно відзначали міжнародний антивоєнний день молоді⁵¹. Кореспонденції у комуністичних виданнях розкривали завдання свята, яке проводилося з 1919 р. з ініціативи КІМ, і наводили яскраві матеріали про його відзначення комуністичною молоддю світу, викривали суть буржуазно-націоналістичних молодіжних організацій.

Антимілітаристська пропаганда комуністів серед молоді мала певні наслідки. Як відзначалось на XII пленумі ВККІ, робітнича молодь Польщі активно виступила проти імперіалістичної війни⁵². Ця оцінка повною мірою відноситься і до західноукраїнської молоді.

КПЗУ проводила антимілітаристську пропаганду і серед резервістів. Щорічно перед скликанням резервістів на військову підготовку КПЗУ у своїх виданнях роз'яснювала їм, «хто, проти кого та за що вестиме війну» та проти кого хоче вести резервістів фашистський уряд Польщі. Комуністи закликали резервістів до оборони класових інтересів, до єднання з робітниками і селянами, викривали роль буржуазно-націоналістичних партій, які прагнули порушити єдність робітничо-селянського руху. КПЗУ агітувала резервістів на випадок війни з СРСР перетворити цю війну у громадянську, «домашню»⁵³.

Широку антимілітаристську агітаційно-пропагандистську роботу проводила КПЗУ і серед робітників та селян. Щорічно у липні—серпні у дні масових антимілітаристських заходів серед трудящих поширювалась комуністична література, особливо листівки, «метелики», афіші, інструкції⁵⁴. Ця діяльність була нерозривно пов'язана з міжнародним антимілітаристським рухом трудящих, очолюваним Комінтерном.

Зокрема, у 1924 р. КПЗУ організувала проведення антивоєнного міжнародного тижня⁵⁵. У 1929 р. завдання комуністів щодо антивоєнної кампанії у серпневі дні визначалися у спеціальному циркулярі ЦК КПЗУ. Масово відзначався день 1 серпня у 1929 р. у Львові, Сокалі, Перемишлі, у ці дні поширювалися комуністичні листівки та брошури⁵⁶. Особливо масово відзначався антивоєнний тиждень у 1932 р.

⁴⁹ ДАТО, ф. 231, оп. 1, спр. 1801, арк. 151—160.

⁵⁰ ПА ІІІ ЦК КПУ, ф. 6, оп. 1, спр. 45, арк. 73—75, 76—79; ДАЛО, ф. 121, оп. 3, спр. 385, арк. 3; ДАВО, ф. 46, оп. 9, спр. 1965, арк. 14; спр. 1702, арк. 17.

⁵¹ ДАЛО, ф. 43, оп. 1, спр. 250, арк. 45; ф. 75, оп. 2, спр. 36, арк. 47—49, 65.

⁵² Матеріали XII пленума ІККІ, с. 114—121.

⁵³ ДАВО, ф. 46, оп. 9, спр. 1965, арк. 31; ф. 1, оп. 2а, спр. 389, арк. 82; ДАТО, ф. 231, оп. 1, спр. 1804, арк. 87, 99; ДАЛО, ф. 121, оп. 3, спр. 765, арк. 7; ф. 200, оп. 7, спр. 865, арк. 4; ДАІФО, ф. 2, оп. 1, спр. 888, арк. 97; ф. 8, оп. 1, спр. 364, арк. 68, 69.

⁵⁴ ДАЛО, ф. 256, оп. 1, спр. 10, арк. 148; ф. 220, оп. 1, спр. 55, арк. 3; ф. 1, оп. 51, спр. 508, арк. 87; ф. 121, оп. 3, спр. 765, арк. 9, спр. 839, арк. 140—141; ф. 11, оп. 29, спр. 1049, арк. 175, 178; ДАІФО, ф. 69, оп. 1, спр. 347, арк. 11, 12; спр. 102, арк. 147; ф. 2, оп. 1, спр. 888, арк. 128; оп. 1, спр. 990, арк. 68; ф. 226, оп. 1, спр. 176, арк. 136, 137; ф. 68, оп. 2, спр. 205, арк. 205. ДАТО, ф. 231, оп. 1, спр. 1000, арк. 27; спр. 939, арк. 15—20, ф. 21, с/316, оп. 1, спр. 290, арк. 1, 2. ДАВО, ф. 1, оп. 2а, спр. 389, арк. 131—132.

⁵⁵ ДАЛО, ф. 243, оп. 1, спр. 64, арк. 4—5.

⁵⁶ ДАЛО, ф. 121, оп. 3, спр. 406, арк. 4; спр. 405, арк. 7, 8, 130; спр. 406.

Незважаючи на цензурні перешкоди, періодична комуністична преса всебічно висвітлювала антимилітаристські заходи. Так, шостий номер журналу «Вікна» за червень 1932 р. був конфіскований за статтю «Війна — війні», за статтю «Геть війну!» була конфіскована газета «Народна трибуна» від 29 травня, а газета «Наша земля» від 31 липня — за статтю «Війна імперіалістичній війні» та інші матеріали до 1 серпня. За статтю «Заборона міжнародного протivoєнного конгресу» була конфіскована газета «Сила» від 12 липня, а її редактор Р. Сказинський з 27 липня по 8 серпня 1932 р. був ув'язнений у Львівській тюрмі Бригідки за організацію протivoєнної акції⁵⁷.

Заклик до активної участі у підготовці всесвітнього антivoєнного конгресу був опублікований у газеті «Сель-Роб»⁵⁸. Газета «Сила» у статті «Протivoєнні демонстрації, летючки і транспаранти на Західній Україні» повідомляла про поширення у двадцятих числах липня 1932 р. протivoєнних листівок і транспарантів у Львові, Самборі, Станіславі, Коломиї⁵⁹. У наступному номері «Сили» у статті «Як пройшов протivoєнний день у світі» повідомлялось про відзначення дня 1 серпня мітингами, зборами, демонстраціями у Нью-Йорку, Парижі, Бельгії, Японії, Латвії, Данії, Китаї⁶⁰. У цьому ж номері «Сили» повідомлялось про поширення в кінці липня антivoєнних відозв і транспарантів у селах Надвірнянського повіту на Станіславщині та у селах Луцького повіту, про великий інтерес селян до цих матеріалів. Про широкий розмах антivoєнної кампанії 1932 р. свідчать і повідомлення журналу «Ударник»⁶¹. Документи свідчать про масове відзначення антivoєнного тижня у 1933 р., особливо на Станіславщині⁶².

Виходячи з настанов Комінтерну, зокрема VIII пленуму ВККІ (травень 1927 р.), рішень VI конгресу (липень—серпень 1928 р.), матеріалів XI пленуму ВККІ (квітень 1932 р.), які підкреслювали, що у центрі боротьби з воєнною небезпекою повинна стати оборона Радянського Союзу⁶³, КПЗУ вважала першочерговим завданням антимилітаристської пропаганди ідею захисту СРСР. Цій темі присвячені численні листівки, афіші⁶⁴, в яких викривалися прагнення капіталістів вийти зі «смертельної кризи загниваючого імперіалізму» за рахунок Радянської країни, розвінчувалася ударна роль Польщі у нападі на СРСР, роз'яснювалася непохитна політика миру Радянського Союзу, визначалися завдання трудящих. Тема захисту СРСР була постійною на сторінках періодичних комуністичних видань у Західній Україні. Зокрема, у 1932 р. КПЗУ видавала нелегально українською і польською мовами антivoєнний бюлетень «Геть з нападом на Радянський Союз!», ідейний зміст якого розкритий у його назві. Бюлетень викривав мілітаризацію Польщі, що проявлялась в односторонньому розвитку промисловості, у прийнятті мілітаристського статуту для залізничників, у воєнізації спортивних товариств та ін. У бюлетені розвінчувалися союзники польсько-

⁵⁷ ДАЛО, ф. 139, оп. 5, спр. 2714; спр. 2721, арк. 6; спр. 2733, арк. 2; спр. 2792, арк. 2, 6.

⁵⁸ «Сель-Роб», 1932, 24 липня.

⁵⁹ «Сила», 1932, 2 серпня.

⁶⁰ «Сила», 1932, 11 серпня.

⁶¹ ДАЛО, ф. 121, оп. 3, спр. 690, арк. 110.

⁶² ДАІФО, ф. 6, оп. 1, спр. 379, арк. 41, 42; ф. 2, оп. 1, спр. 990, арк. 48; спр. 888, арк. 77.

⁶³ Див. VIII пленум Исполнительного Комитета Коммунистического Интернационала. Тезисы. Резолюции и воззвания. М., Госиздат, 1927, с. 42; Коммунистический Интернационал в документах. 1919—1932. М., Партиздат, 1933, с. 780—784, 793—796, 808—811, 830—832, 966—972.

⁶⁴ ДАЛО, ф. 121, оп. 3, спр. 168, арк. 11—12; спр. 835, арк. 140—142; спр. 385; арк. 9; спр. 765, арк. 3—4; ДАІФО, ф. 123, оп. 1, спр. 122, арк. 5; ф. 2, оп. 1, спр. 988, арк. 141; ф. 266, оп. 1, спр. 176, арк. 170; ф. 69, оп. 1, спр. 101, арк. 193; ДАТО, ф. 231, оп. 1, спр. 1801, арк. 162; ДАВО, ф. 46, оп. 9, спр. 1965, арк. 15; ПА ІП ЦК КПУ, ф. 6, оп. 6—1, спр. 316, арк. 20.

го мілітаризму в антирадянській кампанії — українська буржуазія, яка створювала антирадянські легіони та організувала у Калуші спеціальну школу для «майбутніх героїв контрреволюції». Бюлетень висвітлював послідовну боротьбу Радянського Союзу за мир, подавав воєнну і антивоєнну хроніку, розкривав завдання і хід підготовки антивоєнного міжнародного антифашистського конгресу та ін.⁶⁵

У виданій КПЗУ брошурі, присвяченій XI пленуму ВККІ, подавалися матеріали доповіді М. Кашена про небезпеку воєнної інтервенції проти СРСР та резолюція на цю доповідь, в якій зазначалося, що «небезпека воєнної інтервенції проти СРСР стала безпосередньою небезпекою для всього світового пролетаріату», зверталася увага всіх секцій Комінтерну на необхідність посилення популяризації ленінського вчення про війну, визначалися завдання комуністів у боротьбі з назріваючою небезпекою воєнної інтервенції проти першої соціалістичної держави⁶⁶. Поширений пленум ЦК КПЗУ 3 квітня 1932 р. підкреслював, що «найважливішим центральним завданням в теперішній час, що стоїть в усій гостроті, є справа війни проти Радянського Союзу і боротьба з цією небезпекою», що «боротьба проти війни в обороні Радянського Союзу повинна просякнути всю діяльність партії»⁶⁷. Ідеї, які пронизували всі видання КПЗУ, яскраво висловив представник Компартії Польщі Прухняк на XII пленумі ВККІ, підкреслюючи, що СРСР є вирішальною ділянкою пролетарського фронту боротьби, могутньою матеріальною базою пролетарської революції, що він своєю працею і боротьбою розхитує всю капіталістичну систему, що робітники усього світу повинні зосередити зусилля на підтриманні Радянської країни⁶⁸.

Розкриваючи суть політики імперіалістичних держав, їх прагнення розв'язати нову світову війну, насамперед війну проти Країни Рад, перетворивши Польщу у плацдарм для нападу на СРСР, КПЗУ роз'яснювала трудящим, що для них єдиний вихід лежить через пролетарську революцію, через боротьбу проти соціального і національного гніту, за диктатуру пролетаріату, за возз'єднання Західної України з Радянською Україною.

Ye. L. PYSMENNA

THE ANTI-WAR PROPAGANDA OF WESTERN UKRAINE COMMUNIST PARTY ON THE PAGES OF PARTY PUBLICATIONS IN 1921—1933

Summary

The wide use of the party editions by WUCP for the antimilitaristic propaganda among various strata of the population for the unmasking the international imperialism plans of the new World War and the attack on the USSR, and the role of the bourgeois-landlords' Poland in these plans are shown.

⁶⁵ ДАЛО, ф. 11, оп. 29, спр. 1049, арк. 160—163; спр. 913, арк. 16—19.

⁶⁶ ДАВО, ф. 1, оп. 1а, спр. 389, арк. 169, 190—196.

⁶⁷ ДАТО, ф. 23, оп. 1, спр. 1801, арк. 27, 29.

⁶⁸ Матеріали XII пленума ИККИ, с. 122—126.